

Maktabgacha yoshdagi bolalarda musiqiy ijodkorlikni shakllantirishning ilmiy asoslari

Madina Zokirovna Islimova
Buxoro davlat instituti

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda musiqiy ijodkorlikni shakllantirishning nazariy va amaliy asoslari yoritilgan. Bolalar ijodkorligi rivojlanishining psixologik, pedagogik va fiziologik mexanizmlari, musiqiy faoliyatning turli shakllari orqali ijodiy qobiliyatlarni o'stirish metodlari tahlil qilingan. Tadqiqotda musiqiy ijodkorlikning tarkibiy qismlari - vokal, instrumental, plastik va musiqiy-didaktik o'yinlar orqali ifodalanishi ko'rib chiqilgan. Maqolada shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida bolalarda musiqiy tasavvur, improvizatsiya qobiliyati va estetik didni rivojlantirish yo'llari taqdim etilgan. Musiqiy ijodkorlikni shakllantirishda pedagog va ota-onalarning roli, ta'lim muhitining ahamiyati hamda individual yondashuvning zaruriyati ilmiy asoslangan.

Kalit so'zlar: ijodiy tafakkur, estetik tarbiya, vokal ijodi, instrumental ijod, musiqiy tasavvur, pedagogik texnologiya, individual yondashuv, musiqiy muhit, bolalar psixologiyasi

Scientific foundations for developing musical creativity in preschool children

Madina Zakirovna Islimova
Bukhara State Institute

Abstract: The article covers the theoretical and practical foundations of the formation of musical creativity in preschool children. The psychological, pedagogical and physiological mechanisms of the development of children's creativity, methods of developing creative abilities through various forms of musical activity are analyzed. The study examines the expression of the components of musical creativity - vocal, instrumental, plastic and musical-didactic games. The article also presents ways to develop musical imagination, improvisational skills and aesthetic taste in children based on modern pedagogical technologies. The role of teachers and parents in the formation of musical creativity, the importance of the educational environment and the need for an individual approach are scientifically based.

Keywords: creative thinking, aesthetic education, vocal creativity, instrumental creativity, musical imagination, pedagogical technology, individual approach, musical environment, child psychology

Maktabgacha ta'lim davri bolaning shaxsiy rivojlanishida hal qiluvchi bosqich hisoblanadi. Ushbu davrda bolalar musiqiy san'at orqali o'zlarining ichki dunyosini kashf etadilar, his-tuyg'ularini ifodalashni o'rganadilar va ijodiy potentsiallarini namoyon etadilar. Musiqiy ijodkorlik - bu bolaning musiqiy faoliyat jarayonida o'z g'oyalari, tasavvurlari va his-tuyg'ularini mustaqil ravishda musiqiy obrazlar orqali ifodalay olish qobiliyatidir.

Zamonaviy pedagogika fanida musiqiy ijodkorlikni shakllantirishning ilmiy asoslari bir necha fanlararo yo'nalishlarni o'z ichiga oladi: psixologiya, pedagogika, fiziologiya, estetika va musiqashunoslik. Ushbu yo'nalishlarning har biri bolalarda musiqiy ijodkorlikning rivojlanish mexanizmlarini tushunishga yordam beradi va samarali pedagogik strategiyalar ishlab chiqish uchun nazariy asos yaratadi.

Musiqiy ijodkorlikning psixologik asoslari

Bolalar psixologiyasi sohasidagi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodkorlik instinktiv xarakterga ega. L.S.Vigotskiy, B.M.Teplov, N.A.Vetlugina kabi olimlarning ilmiy ishlarida bolalar ijodkorligining o'ziga xos xususiyatlari ochib berilgan.

Musiqiy qobiliyatlarning tuzilishi. B.M.Teplovning klassik tadqiqotlariga ko'ra, musiqiy qobiliyat uch asosiy komponentdan iborat: ladli sezgi (musika ob'ektini his qilish), musiqiy-estetik idrok (musiqani hissiy anglash) va ritmik sezgi. Ushbu komponentlarning rivojlanishi musiqiy ijodkorlikning asosini tashkil etadi.

Tasavvur va xayol. Bolalarda musiqiy tasavvur kattalarga nisbatan yanada yorqin va spontan xarakterga ega. Ular musiqani tinglaganda uyg'onadigan obrazlar va asociatsiyalar ijodiy faoliyat uchun boy material yaratadi. Psixologlar ta'kidlashicha, 3-7 yoshdagi bolalarda reproduktiv (takrorlovchi) tasavvurdan ijodiy tasavvurga o'tish jarayoni kuzatiladi.

Emotsional intellekt. Musiqiy ijodkorlik bolaning hissiy sohasini faol rivojlantiradi. Musika orqali bolalar turli xil his-tuyg'ularni taniydilar, ularni ifodalashni va nazorat qilishni o'rganadilar. Bu esa ijtimoiy-emotsional kompetensiyaning shakllanishiga hissa qo'shadi.

Pedagogik asoslar va metodologiya

Musiqiy ijodkorlikni shakllantirishning pedagogik asoslari bir necha yo'nalishlarni qamrab oladi:

Faoliyat yondashuvi. A.N.Leontev va S.L.Rubinshteyn tomonidan ishlab chiqilgan faoliyat nazariyasi musiqiy ijodkorlikni bolaning faol amaliy faoliyati jarayonida shakllanishini ta'kidlaydi. Bolalar musiqa tinglab yoki mushohada qilib

emas, balki amaliy ravishda musiqiy faoliyat bilan shug'ullanish orqali ijodkor sifatida rivojlanadilar.

Bosqichma-bosqich rivojlanish. N.A.Vetluginaning tadqiqotlariga ko'ra, musiqiy ijodkorlik uch bosqichda rivojlanadi:

- Birinchi bosqich (3-4 yosh) - taqlid va oddiy improvizatsiya
- Ikkinchi bosqich (4-5 yosh) - mustaqil ijodiy harakatlar paydo bo'lishi
- Uchinchi bosqich (5-7 yosh) - ongli ijodiy faoliyat va o'z ishiga tanqidiy yondashuv

Integratsiya printsipli. Zamonaviy pedagogika musiqiy ijodkorlikni boshqa san'at turlari bilan integratsiyalashtirishni tavsiya etadi. Musiqa-tasvir, musiqa-harakat, musiqa-so'z birligi bolalarda synestetik (turli sezgi organlarining o'zaro bog'liqligi) idrokni rivojlantiradi va ijodiy imkoniyatlarni kengaytiradi.

Musiqiy ijodkorlikning shakllari

Maktabgacha ta'lim amaliyotida musiqiy ijodkorlik quyidagi asosiy shakllarda namoyon bo'ladi:

Vokal ijodi. Qo'shiq kuylash bolalar uchun eng tabiiy va sevimli musiqiy faoliyat hisoblanadi. Vokal ijodkorlik:

- Tanish qo'shiqlarni ijodiy talqin qilish
- Oddiy kuylarni improvizatsiya qilish
- She'rlarni melodiya bilan bezash
- Musiqiy savollar va javoblar o'yini Vokal ijodi jarayonida bolalarda diqqat, xotira, nutq apparati va musiqa sezgisi rivojlanadi.

Instrumental ijod. Elementar musiqiy asboblari (metallofon, ko'sadavul, qo'ng'iroqchalar, tamburin) bilan ijod qilish bolalarga tembr, ritm va dinamika bilan tajriba o'tkazish imkonini beradi. Instrumental ijodkorlikning turlari:

- Ritmik naqshlarni yaratish va ijro etish
- Sodda melodiylarni chalib ijod qilish
- Ertaklar va she'rlar uchun musiqiy rasmlar yaratish
- Ansambllarda birgalikda ijro etish

Musiqiy-harakat ijodi. Plastik improvizatsiya - bu musiqiy obrazlarni harakatlar orqali ifodalash. Bu faoliyat:

- Jismoniy rivojlanishni ta'minlaydi
- Musiqaning xarakter va kayfiyatini his qilishga o'rgatadi
- Fazoviy orientatsiyani rivojlantiradi
- Emotsional ifodadorlikni oshiradi

Musiqiy-didaktik o'yinlar. O'yin faoliyati orqali ijodkorlik bolalar uchun eng qiziqarli va tabiiy shakldir. Musiqiy o'yinlar:

- Musiqiy-tasvir o'yinlari ("Tovushlar xonasi", "Nima tovush beradi?")
- Dramatizatsiya o'yinlari (opera-ertaklar, musiqiy sahnalar)

- Didaktik o'yinlar (musiqiy lotto, dominolar)

Musiqiy ijodkorlikni rivojlantirishning zamonavir metodlari

K.Orf metodikasi. Karl Orfning elementar musiqalash konsepsiyasi butun dunyo bo'yicha keng qo'llaniladi. Uning asosiy tamoyillari:

- Nutq, musiqa va harakatning birligi
- Improvizatsiya va ijodning ustuvorligi
- Sodda, lekin ijodiy musiqiy materiallardan foydalanish
- Jamoaviy musiqalash va hamkorlik

Z.Kodoy tizimi. Venger pedagogi Zoltan Kodoyning metodikasi xalq musiqasi asosida musiqiy ijodkorlikni rivojlantirishni nazarda tutadi. Asosiy elementlar:

- Xalq qo'shiqlari repertuari
- Relativ solmizatsiya (do, re, mi...)
- Ritmik va melodik improvizatsiya
- Ichki eshitish rivojlantirish

Dalcrose euritmikasi. Emil Jak-Dalcrozning sistema musiqiy ritmlarga harakatlar orqali ta'lim berishga asoslangan. Bu metod:

- Ritm va harakat koordinatsiyasini rivojlantiradi
- Musiqiy xotira va diqqatni mustahkamlaydi
- Improvizatsiya qobiliyatini shakllantiradi

Interaktiv texnologiyalar. Zamonavir davrda raqamli texnologiyalar musiqiy ta'limga faol kirib kelmoqda:

- Musiqiy mobil ilovalar va o'yinlar
- Interaktiv elektron musiqa asbobi
- Multimedia loyihalar yaratish
- Virtual konsert va namoyishlar

Pedagogik shartlar va tavsiyalar

Musiqiy ijodkorlikni muvaffaqiyatli shakllantirish uchun quyidagi shartlar zarur:

Rivojlantiruvchi musiqiy muhit. Ta'lim muassasasi va oilada:

- Turli musiqiy asboblarning mavjudligi
- Sifatli audio va video materiallar
- Ijodiy faoliyat uchun qulay joy
- Musiqiy madaniyatga boy atmosfera

Pedagog va ota-onalarning faolligi. Katta insonlarning roli:

- Bolaning ijodiy harakatlarini qo'llab-quvvatlash
- Tanqid emas, rag'batlantirish tamoyili
- O'zining musiqiy qiziqishlarini namoyon etish
- Birgalikda musiqiy tadbirlar tashkil etish

Individual yondashuv. Har bir bolaning:

- Musiqiy qobiliyat darajasini aniqlash

- Individual ijodiy yo‘nalishini qo‘llab-quvvatlash
- Rivojlanish sur‘atini hurmat qilish
- Muvaffaqiyat vaziyatlarini yaratish

Motivatsiya tizimi. Bolalarda musiqaga qiziqish uyg‘otish:

- Turli janr va uslubdagi musiqalar bilan tanishish
- Konsert va festivallarda ishtirok etish
- Ijodiy loyihalar va musobaqalar
- Portfolio va yig‘imlar yaratish

Xulosa

Maktabgacha yoshdagi bolalarda musiqiy ijodkorlikni shakllantirishning ilmiy asoslari ko‘p qirrali va chuqur tadqiqotlarni talab etadi. Psixologiya, pedagogika va fiziologiya fanlarining integratsiyasi musiqiy ijodkorlikning rivojlanish mexanizmlarini tushunishga va samarali ta’lim strategiyalarini ishlab chiqishga imkon beradi.

Zamonavir pedagogika va an’anaviy metodikalarning sintezi, individual yondashuvning amalga oshirilishi, rivojlantiruvchi musiqiy muhitning yaratilishi va professional rahbarlikning ta’minlanishi bolalarda musiqiy ijodkorlikni muvaffaqiyatli rivojlantirishning asosiy shartlaridir. Musiqiy ijodkorlik nafaqat musiqiy qobiliyatlarni, balki bolaning butun shaxsini - uning intellekti, emotsional sohasi, ijtimoiy ko‘nikmalari va estetik dunyoqarashini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ushbu sohadagi davom etayotgan tadqiqotlar va innovatsion yondashuvlarning qo‘llanilishi maktabgacha ta’lim tizimida musiqiy ijodkorlikni yanada samarali rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytiradi va kelajak avlodni ijodiy, harmonik rivojlangan shaxslar sifatida tarbiyalashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. КБ Холиков. Отличие музыкальной культуры от музыкального искусства в контексте эстетика. Science and Education 3 (5), 1562-1569
2. КБ Холиков. Роль теоретичности и применения информационных систем в области теории, гармонии и полифонии музыки. Scientific progress 2 (3), 1044-1051
3. КБ Холиков. Образовательное учреждение высшего профессионального образования в музыкальной отрасли Узбекистана. Scientific progress 2 (6), 946-951
4. КБ Холиков. Музыкальная идея и создание новых идей, его развитие. Science and Education 5 (6), 129-136
5. КБ Холиков. Неизбежность новой методологии музыкальной педагогике. Science and Education 4 (1), 529-535

6. КБ Холиков. Характеристика психологического анализа музыкальной формы, измерение ракурса музыкального мозга. *Science and Education* 4 (7), 214-222
7. КБ Холиков. Локально одномерные размеры, основа динамично развитого произведения музыки. *Science and Education* 3 (11), 1007-1014
8. КБ Холиков. Задачи хора для вырождающегося нагруженного управления косвенного, противоположного и параллельно-двигающегося голоса. *Scientific progress* 2 (3), 690-696
9. КБ Холиков. Прослушка классической музыки и воздействия аксонов к нервной системе психологического и образовательного процесса. *Science and Education* 4 (7), 142-153
10. КБ Холиков. Манера педагогической работы с детьми одарёнными возможностями. *Science and Education* 4 (7), 378-383
11. КБ Холиков. Магнитные свойства тяготение к человеку многоголосного произведения музыке. *Scientific progress* 2 (3), 728-733
12. КБ Холиков. Система грамматических форм полифонии, свойственных для классической многоголосной музыки. *Science and Education* 5 (11), 137-142
13. КБ Холиков. Искажения при синхронном направлении двух голосов в одновременной системе контрапункта и их решение. *Science and Education* 5 (11), 143-149
14. КБ Холиков. Три новые версии дефиниции формулировки мажора и минора. *Science and Education* 5 (11), 150-157
15. КБ Холиков. Психика музыкальной культуры и связь функции головного мозга в музыкальном искусстве. *Science and Education* 4 (7), 260-268
16. КБ Холиков. Перенос энергии основного голоса к другим голосам многоголосной музыки. *Science and Education* 3 (12), 607-612
17. КБ Холиков. Дифференцированное обучение студентов на занятиях гармонии и анализа музыкальных произведений. *Scientific progress* 2 (3), 1038-1043
18. КБ Холиков. Модели информационного влияния на музыку управления и противоборства. *Science and Education* 4 (7), 396-401
19. КБ Холиков. Характер музыки и результат смысловое содержание произведения. *Scientific progress* 2 (4), 563-569
20. КБ Холиков. Абстракция в представлении музыкально психологического нейровизуализации человека. *Science and Education* 4 (7), 252-259
21. КБ Холиков. Внимания музыканта и узкое место захвата подавление повторения, сходство многовоксельного паттерна. *Science and Education* 4 (7), 182-188

22. КБ Холиков. Защитный уровень мозга при загрузке тренировочных занятиях и музыкального моделирование реальных произведениях. Science and Education 4 (7), 269-276

23. КБ Холиков. Элементы музыкальной логики, фундамент музыкального построения. Science and Education 3 (1), 578-583

24. КБ Холиков. Основные концепции, проблемы и методы как теории и гармония в деятельности учителя музыкальной культуры в школе. Science and Education 3 (1), 663-670

25. КБ Холиков. Музыкальная модель, эффективный численный ритм и программный комплекс для концентрации вокального пения. Science and Education 3 (1), 546-552

26. КБ Холиков. Содержание урока музыки в общеобразовательном школе. Scientific progress 2 (3), 1052-1059

27. КБ Холиков. Музыка и психология человека. Вестник интегративной психологии, 440-443 2 (1), 440-443

28. КБ Холиков. Новые мышление инновационной деятельности по музыкальной культуры в вузах Узбекистана. Science and Education 4 (7), 121-129

29. КБ Холиков. Фокус внимания и влияние коры височной доли в разучивании музыкального произведения. Science and Education 4 (7), 304-311

30. КБ Холиков. Особенность взаимосвязанности между преподавателем и учащимся ракурса музыки в различных образовательных учреждениях: детском саду, школе, вузе. Science and Education 4 (2), 1055-1062